

Sławomir Szustak

PEŁNOMOCNICTWO DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA
W PRAWIE KANONICZNYM
I W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM

Małżeństwo jest instytucją, która towarzyszy człowiekowi od początku jego istnienia. Zawsze było traktowane nie tylko w sensie czysto legalistycznym, lecz również posiadało jakąś formę obrzędu sakralnego. Zanim w Kościele wykrystalizowała się teologia małżeństwa, pierwsi chrześcijanie bazowali w tym względzie na istniejących już modelach zawierania małżeństw w judaizmie lub nieco później w Cesarstwie Rzymskim. Opracowanie będzie próbą spojrzenia na szczególną formę zawarcia małżeństwa, jakim jest *matrimonium per procura* w prawie kanonicznym i polskim prawie cywilnym.

1. RYS HISTORYCZNY INSTYTUCJI PEŁNOMOCNIKA
DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Podstawy współczesnego podejścia do nadzwyczajnej formy wyrażenia zgody małżeńskiej na gruncie kanoniczno-cywilnym można odnaleźć sięgając do istoty pojęcia małżeństwa zaczerpniętej z Pisma Świętego, a nawet z Kodeksu Hammurabiego. Zderzenie religijnego, sakramentalnego podejścia do małżeństwa z prawem pozytywnym, jakie dokonało się na terenie Cesarstwa Rzymskiego, dało początki nowego spojrzenia na instytucję małżeństwa. Począwszy od Ulpiana po prawo justyniańskie w starożytnym

KS. MGR LIC. SŁAWOMIR SZUSTAK – doktorant, Katedra Kanonicznego Prawa Małżeńskiego Rodzinnego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Wierzbicka 1, 26-600 Radom; e-mail: szus@interia.pl

Rzymie, podkreślano znaczenie wzajemnej zgody nupturientów przy zawieraniu małżeństwa. Ulpianowska paremia *matrimonium facit consensus* została w całości przejęta przez kanonistykę, natomiast różnie ten *consensus* był rozumiany i wyrażany.

Najbardziej pożądanym i praktykowanym sposobem jej wyrażenia była zgoda *inter praesentes*. Dla Rzymian oczywista była reguła *nemo alieno nomine agere potest* (nikt nie może działać w cudzym imieniu), dlatego podstawową i najbardziej rozpowszechnioną formą wyrażenia zgody małżeńskiej był osobisty akt woli, potwierdzony słowami na zewnątrz wobec świadków. Taki sposób postrzegania prawa wynikał z przekonania o osobistym charakterze zobowiązań w ogólności, a szczególnie zgody małżeńskiej konstytuującej rodzinę [Kuryłowicz i Wiliński 2003, 167]. Zgoda ta nie zawsze jednak musiała być wyraźna.

Zdarzały się sytuacje, kiedy taki sposób wyrażenia zgody był niemożliwy, np. w okresie podbojów rzymskich. Życie wymusiło więc również formę nadzwyczajną *inter absentes*, zawarcia związku małżeńskiego: *matrimonium per litteras* czy *per nuntium*. Mimo, iż instytucja zastępcy prawnego stopniowo znajdowała swoje zastosowanie w codziennym życiu obywateli rzymskich, jednak małżeństwo *per procuratorem* było im zupełnie nieznanne.

Wraz ze wzrostem samoświadomości Kościoła i kształtowaniem jego doktryny, rosła potrzeba kodyfikacji prawa kościelnego, w tym również zasad udzielania poszczególnych sakramentów, także małżeństwa. W historii Kościoła należy wskazać Dekret Gracjana (XII w.) oraz *Dekrety* Grzegorza IX (pocz. XIII w.). Jednak dopiero w 1917 r. promulgowano Kodeks Prawa Kanonicznego¹. Ustawodawca powszechny stanowił: „§ 1. Z zachowaniem ponadto dodanych statutów diecezjalnych do ważności zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika wymaga się specjalnego pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa z określoną osobą podpisanego przez mocodawcę i, albo przez proboszcza lub przez ordynariusza miejsca, gdzie wystawia się pełnomocnictwo, względnie przez kapłana przez jednego z nich delegowanego albo przynajmniej przez dwóch świadków. § 2. Jeżeli mocodawca nie umie pisać trzeba to w samym pełnomocnictwie zaznaczyć i dodać jednego jeszcze świadka, który by także pismo podpisał; inaczej pełnomocnictwo jest nieważne. § 3. Jeżeli mocodawca odwołał pełnomocnictwo

¹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

zanim pełnomocnik w jego imieniu zawarł małżeństwo, albo popadł w chorobę umysłową, małżeństwo jest nieważne, choćby pełnomocnik lub druga ze stron je zawierających o tym nie wiedzieli. § 4. Do ważności pełnomocnictwa wymaga się, aby pełnomocnik osobiście wykonał polecenie” (kan. 1089)². Powyższy kanon należy rozpatrywać przy uwzględnieniu kan. 1091, zgodnie z którym „proboszcz nie może asystować w małżeństwie przez tłumacza lub przez pełnomocnika bez zgody ordynariusza, chyba że dla słusznej przyczyny i po upewnieniu się o wiarygodności mandatu tłumacza, jeśli czas na to pozwala”³.

Ustawodawca w KPK/17 podkreśla więc cechy *sine qua non* pełnomocnictwa, tj. jego charakter specjalny (szczegółowy), czyli wyraźne określenie tego kto i kogo upoważnia do wyrażenia zgody małżeńskiej oraz z jaką konkretnie osobą (kan. 1089 § 1); powinność sporządzenia na piśmie w obecności osób, które wymienia ustawodawca, gdyż pełnomocnictwo ustne jest pozbawione jakiegokolwiek znaczenia; obowiązek osobistego wykonania zlecenia; nieważność małżeństwa w przypadku jego odwołania.

Ponadto, aby asystować przy tej formie wyrażenia małżeńskiego *consensu*, musi istnieć *iusta causa* oraz zezwolenie ordynariusza (kan. 1091). Ustawodawca powszechny pozostawił ustawodawcy partykularnemu dodatkową możliwość określenia jeszcze innych warunków koniecznych do ważności zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika [Paździor 2010, 412]. Pełnomocnictwo zatem, aby spełniało wymogi formalne, musi zawierać miejsce i czas jego wystawienia, wskazane miejsce zawarcia związku małżeńskiego, a także osobę, wobec której (w imieniu mocodawcy) pełnomocnik złoży oświadczenie woli o zawarciu małżeństwa.

Całość ma zostać opatrzona własnoręcznym podpisem mocodawcy oraz świadków. W zależności od okoliczności, jakie mogą zaistnieć przy sporządzaniu pełnomocnictwa, ustawodawca w KPK/17 podaje kilka możliwości osób składających jako świadkowie podpisy na pełnomocnictwie (kan. 1089 § 2) [Biskupski 1956, 268-69]. W pierwszym przypadku podpisy pod pełnomocnictwem składa mocodawca, ordynariusz lub proboszcz miejsca sporządzenia dokumentu oraz zrównani z nimi w prawie. W zastępstwie ordynariusza lub proboszcza miejsca sporządzenia pełnomocnictwa podpis może złożyć kapłan przez jednego z nich delegowany. W drugim przypadku podpis składa mocodawca oraz dwóch świadków. Istotna różnica między prawem cywilnym a kanonicznym występuje w kwestii ewentualnego spo-

² Tłum. za: Biskupski 1956, 296.

³ Tamże.

rządzenia pełnomocnictwa nie przez mocodawcę, a przez notariusza. Mimo, że jest on świadkiem urzędowym, pełnomocnictwo opatrzone tylko jego podpisem skutkowałoby w prawie kanonicznym nieważnością [Biskupski 1956, 298].

Ustawodawca w kan. 1089 § 3 KPK/17 określił warunki wygaśnięcia oraz utraty pełnomocnictwa. Pełnomocnictwo wygasa w następujących przypadkach: z chwilą jego realizacji, czyli zawarcia małżeństwa; z powodu śmierci pełnomocnika lub (w przypadku, gdy obie strony są przez nich reprezentowane) jednego z pełnomocników; z powodu śmierci mocodawcy; po upływie czasu, na jaki wystawiono zlecenie, a jeśli ten czas nie został określony należy przyjąć, że pełnomocnictwo trwa; z powodu niespełnienia załączonego do pełnomocnictwa warunku, od spełnienia którego strona nieobecna uzależniałaby małżeństwo; przez odwołanie pełnomocnictwa, zanim jeszcze zostanie ono zrealizowane, co powinno być uczynione jasno i wyraźnie; na skutek choroby psychicznej, w jaką popadł mocodawca, jeśli nie jest on zdolny do wyrażenia zgody małżeńskiej; na skutek choroby psychicznej pełnomocnika w chwili zawierania małżeństwa lub też *hic et nunc* jest odurzony lub znajduje się w stanie upojenia alkoholowego; przez zrzeczenie się występowania w imieniu mocodawcy.

Ustawodawca w KPK/17 stanowi, że delegacja zlecenia powierzonego pełnomocnikowi przez mocodawcę jest nieważna (kan. 1089 § 4). Może on jednak wyznaczyć kilku pełnomocników, którzy w razie konieczności mogliby kolejno i oddzielnie występować, zwłaszcza gdyby pełnomocnik wyznaczony jako pierwszy nie mógł lub nie chciał wypełnić tego zadania [Biskupski 1956, 89].

2. GENEZA INSTYTUCJI MAŁŻEŃSTWA PRZEZ PEŁNOMOCNIKA W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM

Po II wojnie światowej, dnia 1 stycznia 1946 r. w życie wszedł dekret prawo małżeńskie⁴. Ustawodawca w art. 13⁵ stanowił: „§ 1. Z ważnych powodów sąd może zezwolić na złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez szczególne umocowanie pełnomocnika. § 2. Pełnomocnictwo pod nieważnością powinno być udzielone na piśmie, z podpisem

⁴ Dekret z dnia 25 września 1945 r. *Prawo małżeńskie*, Dz. U. z 1945 r., Nr 48, poz. 270. Szerzej zob.: Piasecki 2011a, 35.

⁵ K. Piasecki mylnie podaje art. 15, zob. Piasecki 2011a, 136.

urzędowo poświadczonym i wymieniać osobę, z którą związek małżeński ma być zawarty. § 3. Odwołane pełnomocnictwo jest skuteczne tylko wówczas, jeżeli doszło ono do wiadomości drugiej strony przed złożeniem oświadczenia przed urzędnikiem stanu cywilnego. § 4. Pełnomocnictwo nie wygasa ze śmiercią mocodawcy. Małżeństwo zawarte przez pełnomocnika po śmierci mocodawcy ma moc wsteczną co do uprawnienia wspólnych dzieci oraz co do praw drugiego małżonka od dnia śmierci mocodawcy”.

Ustawodawca wymagał więc zaistnienia ważnego powodu dla zastosowania takiej formy zawarcia małżeństwa, szczególnego pełnomocnictwa i sądowego zezwolenia dla mocodawcy, na podjęcie tych działań. Pełnomocnictwo mogło być przez mocodawcę zawsze odwołane. Jeśli pełnomocnik dowiedział się o jego odwołaniu już po wyrażeniu zgody w imieniu mocodawcy, małżeństwo należało uznać za ważne. Jeżeli jednak pełnomocnictwo nie zostało odwołane, to nawet gdyby pełnomocnik posiadał wiedzę, że jego mocodawca nie żyje, mógł zawrzeć ważne małżeństwo wraz z jego skutkami prawnymi [Padacz 1950, 136-37; Lityński 2005, 192-93].

Aktualnie, podstawowym aktem normatywnym regulującym stosunki między małżonkami jest ustawa kodeks rodzinny i opiekuńczy⁶. „§ 1. Z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2⁷, zostało złożone przez pełnomocnika. § 2. Pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym i wymieniać osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte” (art. 6 k.r.o.).

Powyższe wytyczne również zostały uznane w prawie kanonicznym. Pełnomocnictwo sporządzone zgodnie z przepisami prawa państwowego jest obowiązujące. Analizując wymogi formalne cywilnego pełnomocnictwa należy sięgnąć do przepisów zawartych w ustawie kodeks cywilny⁸ (art.

⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. z 2017 r., poz. 682 [dalej cyt.: k.r.o.].

⁷ „§ 2. Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego” (Dz. U. z 2012 r., poz. 788. Brzmienie od 11 lipca 2012 r. do 31 grudnia 2012 r.).

⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2017 r., poz. 459 [dalej cyt.: k.c.].

98-109) oraz w ustawie prawo o notariacie⁹. Ta ostatnia stanowi, że do urzędowego poświadczenia własnoręczności podpisu są upoważnione państwowe biura notarialne, nie zaś organy administracji państwowej [Viladrich 2011, 832; Pawluk 1985, 171].

3. STRONY STOSUNKU PEŁNOMOCNICTWA I ICH CECHY NA GRUNCIE KANONICZNO-CYWILNYM

Mimo, iż od promulgacji KPK/17 do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹⁰ minęło kilkadziesiąt lat i zmieniły się okoliczności, w jakich zawierano małżeństwa za pośrednictwem pełnomocnika, to obowiązujący Kodeks pozostawiał taką możliwość. Wydaje się to być związane choćby z coraz powszechniejszą migracją ludności. Małżeństwo przez pełnomocnika nie stanowi jednak jednego ze sposobów wyrażenia zgody małżeńskiej, a jest jedynie przez ustawodawcę dopuszczalne. W mocy pozostaje przede wszystkim kan. 1104 § 1, czyli wymóg równoczesnej obecności nupturientów.

3.1. Mocodawca i okoliczności zlecenia

Zgodnie z KPK/83 mocodawcą zlecenia jest nupturient, który z uzasadnionych, obiektywnych racji nie może osobiście, fizycznie wyrazić woli zawarcia małżeństwa w oznaczonym miejscu i czasie. Niemniej jednak kan. 1105 należy rozpatrywać w powiązaniu z kan. 1071 § 1, 7°, zgodnie z którym, poza wypadkiem konieczności, nie można bez zezwolenia ordynariusza miejsca asystować przy małżeństwie zawierającym przez pełnomocnika. Odpowiednikiem tego przepisu w KPK/17 był kan. 1091. Stanowi to również pewną formę podkreślenia przez ustawodawcę ekskluzywności tego sposobu zawarcia małżeństwa. Dopiero w przypadku zaistnienia rzeczywistej przeszkody można posłużyć się tą formą wyrażenia *consensu* małżeńskiego. Ustawodawca w kan. 1105 KPK/83 stanowi: „§ 1. Do ważnego za-

⁹ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. *Prawo o notariacie*, Dz. U. z 2016 r., poz. 1796 z późn. zm. [dalej cyt.: prawo o notariacie].

¹⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

warcia małżeństwa przez pełnomocnika wymaga się: 1° aby było specjalne upoważnienie zawarcia go z określoną osobą; 2° aby pełnomocnik był wyznaczony przez samego zleceniodawcę i osobiście wypełniał swoje zadanie. § 2. Pełnomocnictwo, by było ważne, powinno być podpisane przez osobę zlecającą i ponadto przez proboszcza lub ordynariusza miejsca, w którym wystawia się pełnomocnictwo, albo przez kapłana delegowanego przez jednego z nich, albo przynajmniej przez dwóch świadków, lub też winno być sporządzone w formie autentycznego dokumentu, zgodnie z wymogami prawa państwowego. § 3. Jeśli zleceniodawca nie może pisać, należy to zaznaczyć w samym pełnomocnictwie i dodać jeszcze jednego świadka, który również podpisuje. W przeciwnym razie pełnomocnictwo jest nieważne. § 4. Jeśli zleceniodawca, przed zawarciem w jego imieniu małżeństwa, odwołał upoważnienie lub popadł w chorobę umysłową, małżeństwo jest nieważne, chociaż pełnomocnik lub druga strona o tym nie wiedzieli”.

Pełnomocnika może wyznaczyć jedynie nupturient, który ma być przezeń reprezentowany. Żadna inna osoba, pod sankcją nieważności pełnomocnictwa, nie może zastąpić nupturienta w udzieleniu pełnomocnikowi stosownej władzy. Jedynie mocodawca może i powinien określić tożsamość konkretnej osoby, która ma stanowić jego wybrankę. Wymóg ten jest tym istotniejszy, że wymagany jest do ważności pełnomocnictwa. A zatem nikt nie może wyręczyć ani zastąpić mocodawcy w tym działaniu. P.J. Viladrich wysuwa wniosek, że to nie pełnomocnik, a zleceniodawca ma spełniać wymogi zdolności prawnej. Tak więc nie może być związany przeszkodą kanoniczną oraz musi posiadać zdolność do wyrażenia woli zawarcia małżeństwa. Ten sam Autor zwraca również uwagę na fakt, że jakkolwiek zleceniodawca powinien posiadać wiek odpowiedni do małżeństwa, ale nie musi posiadać wieku wymaganego do wystawienia ważnego pełnomocnictwa ogólnego [Viladrich 2002, 458-59].

Ustawodawca w KPK/83, w zakresie relacji między prawem kościelnym i cywilnym w kwestii pełnomocnictwa, dopuszcza przy zawieraniu małżeństwa wyznaniowego realizację pełnomocnictwa nie tylko w formie kanonicznej, ale również cywilnej.

W polskim prawie cywilnym, aby mocodawca mógł podjąć jakiegokolwiek działanie, powinien przede wszystkim posiadać zdolność do czynności prawnych. Zgodnie z art. 8 k.c., jest to zdolność do dokonywania we własnym imieniu czynności prawnych, czyli do przyjmowania i składania oświadczeń woli mających na celu wywołanie powstania, zmiany lub ustania stosunku prawnego, a także do samodzielnego kształtowania swojej

sytuacji prawnej, tj. nabywania praw i zaciągania zobowiązań. Zdolność ta powinna być pełna, a więc taka, jaką mają pełnoletnie osoby fizyczne¹¹.

Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na to, że aby mówić o stronach stosunku pełnomocnictwa, należy w pierwszej kolejności uzyskać stosowną zgodę sądu na takie działanie, mimo, iż jak twierdzi B. Walaszek, instytucja pełnomocnika do zawarcia związku małżeńskiego nie jest instytucją prawa cywilnego, a jedynie instytucją swoistą, w której występuje zespolenie elementów pełnomocnika i pośłańca [Walaszek 1967, 389]. Jedynie kompetentny sąd może udzielić takiej zgody i to tylko w przypadku zaistnienia ważnych okoliczności, co stanowi wyjątek od zasady zawartej w art. 1 k.r.o., dotyczącej konieczności osobistego złożenia oświadczenia woli przez strony. Zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego¹², do zgłoszenia w sądzie wniosku o zezwolenie na zawarcie małżeństwa uprawniony jest wyłącznie przysły mocodawca (art. 563 k.p.c.). W konsekwencji, ani przysły pełnomocnik, ani druga strona mająca wyrazić oświadczenie woli przed kompetentnym przedstawicielem związku wyznaniowego lub pracownikiem Urzędu Stanu Cywilnego¹³, nie może o takie zezwolenie wystąpić.

Za ważne powody wydania tego zezwolenia, w rozumieniu art. 6 § 1 k.r.o., należy uznać tylko takie okoliczności, które według zasad współżycia społecznego usprawiedliwiają odstąpienie od obowiązku jednoczesnego stawienia się przyszłych małżonków przed kierownikiem USC dla złożenia oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński. Powyższe rozstrzygnięcie było jednak kwestionowane [Dobrzański 1972, 609]. Ostatecznie za typowe, jednak wymagające każdorazowego indywidualnego podejścia, należy uznać następujące okoliczności: trudność wyjazdu za granicę lub przyjazdu do Polski, udział w misjach wojskowych np. ONZ, szczególnie służba wojskowa czy obłożna choroba.

¹¹ Szerzej zob.: *Zdolność do czynności prawnych*, http://www.maszprawo.mikolowski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=108&Itemid=135 [dostęp: 11.01.2017].

¹² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.].

¹³ Dalej cyt.: USC.

3.2. Pełnomocnictwo i forma jego realizacji

Ustawodawca kościelny najwięcej miejsca w kan. 1105 poświęca cechom, jakimi powinno charakteryzować się pełnomocnictwo do zawarcia małżeństwa, aby mogło być udzielone ważnie. Z nabyciem pełnomocnictwa wiąże się także jego ustanie w określonych okolicznościach.

3.2.1. Cechy pełnomocnictwa

„Do ważnego zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika wymaga się, aby było specjalne upoważnienie zawarcia go z określoną osobą” (kan. 1105 § 1, 1°). Należy wskazać istotne elementy pełnomocnictwa, tj. jego wymagalność *ad validum* zawieranego małżeństwa, ekskluzywny charakter takiego upoważnienia ze ściśle określoną osobą, co wynika z pojęcia pełnomocnictwa szczególnego.

Jeżeli pełnomocnik próbowałby działać *ex mandatum* swojego mocodawcy, ale bez pisemnego pełnomocnictwa, to takie działanie byłoby nieważne. Pełnomocnictwo powinien wystosować sam nupturient i (w zwyczajnych okolicznościach) nikt nie może go w tym wyręczyć. Upoważnienie wystawione przez kogoś innego w imieniu mocodawcy byłoby nieważne [Góralski 2006, 219]. Pełnomocnictwo powinno określać tożsamość obojga nupturientów – nieobecnego zleceniodawcy oraz osoby, z którą chce on zawrzeć małżeństwo. Nieważne byłoby zatem pełnomocnictwo, które nie określa w sposób jednoznaczny osób, których dotyczy lub samego pełnomocnika. Nupturient-zleceniodawca nie może też zostawić pełnomocnikowi swobody w wyborze współmałżonka [Viladrich 2002, 460]. *Mandatum speciale* dotyczy sprawy, a więc także osoby szczegółowo określonej.

Zawarcie małżeństwa w formie wyznaniowej ze skutkami cywilnymi, choć dokonuje się według prawa kanonicznego, jest ściśle powiązane z prawem cywilnym. Jest to instytucja stosunkowo nowa, stanowiąca rodzaj hybrydy, pomiędzy małżeństwem kanonicznym i cywilnym. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 r.¹⁴ pociągnął za sobą również cały szereg zmian w ustawodawstwie cywilnym w kwestii zawierania małżeństwa. Nałożył na duchownych poszczególnych kościołów i wspólnot wyznaniowych nowe obowiązki, m.in. obowiązek poinformowania nupturientów o skutkach cywilnych zawieranego przez nich małżeń-

¹⁴ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.

stwa oraz konieczność współpracy z organami administracji państwowej, zwłaszcza z USC.

Ustawodawca w kan. 1105 § 2 określa stronę formalną pełnomocnictwa, wyliczając w formie taksatywnej jej poszczególne części składowe. Oprócz podpisu zleceniodawcy dokument powinien podpisać świadek urzędowy, względnie dwóch innych świadków. Podpisy świadków mogą być złożone w kilku konfiguracjach. Może zrobić to: ordynariusz miejsca, na terenie którego dokonuje się sporządzenie tego upoważnienia; proboszcz miejsca, w którym się je spisuje; kapłan delegowany przez jednego z powyższych. Ponieważ wszyscy wymienieni są świadkami kwalifikowanymi, wystarczy podpis tylko jednego. Świadkiem urzędowym, kanonizowanym przez prawo kościelne, zgodnie z kan. 1105 § 2, jest także notariusz państwowy.

W polskim prawie cywilnym, w odniesieniu do pełnomocnictwa, ustawodawca stanowi: „Pełnomocnictwo ogólne obejmuje umocowanie do czynności zwykłego zarządu. Do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebne jest pełnomocnictwo określające ich rodzaj, chyba że ustawa wymaga pełnomocnictwa do poszczególnej czynności” (art. 98 k.c.). „§ 1. Jeżeli do ważności czynności prawnej potrzebna jest szczególna forma, pełnomocnictwo do dokonania tej czynności powinno być udzielone w tej samej formie. § 2. Pełnomocnictwo ogólne powinno być pod rygorem nieważności udzielone na piśmie” (art. 99). Bez wątpienia do reprezentowania mocodawcy przy tak doniosłym akcie, jak zawarcie związku małżeńskiego, należy aplikować art. 99 § 1 k.c. dotyczący pełnomocnictwa szczególnego rządu. Potwierdza to także art. 6 k.r.o.: „§ 1. Z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 zostało złożone przez pełnomocnika. § 2. Pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym i wymieniać osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte”.

Zdaniem W. Góralskiego, w przypadku zawierania w Polsce tzw. małżeństwa konkordatowego przez pełnomocnika konieczne są jeszcze dwa elementy, tj. poważna przyczyna i zgoda sądu cywilnego (por. art. 6 § 1-2 k.r.o.) [Góralski 2006, 221; Chajda 2011, 81]¹⁵. Posłużenie się pełnomocnictwem zgodnym jedynie z wymogami prawa kanonicznego przy zawieraniu małżeństwa w formie wyznaniowej ze skutkami cywilnymi spowoduje, że

¹⁵ Zob. także: Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego* (22.10.1998), <http://www.archpoznan.pl/pdf/synod/t207.pdf> [dostęp: 11.01.2017], nr 17.

kierownik USC odmówi sporządzenia aktu zawarcia małżeństwa [Rakoczy 2011, 174-75]. Obydwa porządki prawne dopuszczają więc zawarcie małżeństwa konkordatowego za pośrednictwem pełnomocnika. Jednak również w takim przypadku istnieje wymóg ścisłej współpracy w relacjach Państwo-Kościół. Kanoniczne pełnomocnictwo jest niewystarczające do uznania skutków cywilnych takiego małżeństwa. Ustawodawca nakłada również obowiązek notarialnego poświadczenia podpisu zleceniodawcy (art. 91-95 prawa o notariacie). Jego rolę w prawie kanonicznym pełnią świadkowie kwalifikowani. Ponadto ustawa prawo o aktach stanu cywilnego¹⁶ nakłada na pełnomocnika obowiązek, aby udzielone wcześniej pełnomocnictwo przedstawił kierownikowi USC (art. 54 § 3) [Piasecki, red. 2011b, 66 i n.; Ignatowicz i Nazar 2006, 91-92]. Wszystkie te działania powinny być dokonane za uprzednią zgodą kompetentnego Sądu Rejonowego, właściwego dla miejsca zamieszkania mocodawcy (art. 507 i 508 § 1 k.p.c.).

3.2.2. Ustanie pełnomocnictwa

Warunkiem ważnego wyrażenia zgody małżeńskiej przez pełnomocnika jest, aby do chwili wyrażenia mocodawca jej nie odwołał. Istnieją jednak i takie okoliczności, których zaistnienie spowoduje nieważność zawarcia małżeństwa, mimo iż ani *consens*, ani samo pełnomocnictwo nie zostało przez zleceniodawcę odwołane. Okoliczności takie przewidział ustawodawca w kan. 1105 § 4 KPK/83, stanowiąc: „Jeśli zleceniodawca, przed zawarciem w jego imieniu małżeństwa, odwołał upoważnienie lub popadł w chorobę umysłową, małżeństwo jest nieważne, chociaż pełnomocnik lub druga strona o tym nie wiedzieli”. Mamy tu do czynienia z dwiema sytuacjami, w których zleceniodawca odwołuje pełnomocnictwo, albo też nie jest w stanie go ani odwołać, ani potwierdzić, powodując trwanie pełnomocnictwa w chwili zawierania małżeństwa z powodu choroby umysłowej. Przypadki te mają skutek unieważniający, chociaż pełnomocnik lub druga strona o tym nie wiedzieli. W odniesieniu natomiast do nabytej choroby umysłowej nupturienta, istniejącej w chwili wyrażania woli przez pełnomocnika w imieniu strony nieobecnej, podlega ona tym samym zasadom, co odwołanie pełnomocnictwa [Viladrich 2002, 463; Krukowski, red. 2007, 309]. Mocodawca powinien cieszyć się pełną zdolnością do czynności prawnych, aby jego działanie mogło być ważne.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. U. z 2016 r., poz. 2064.

Poza elementami wspólnymi, jakie posiadają cechy pełnomocnictwa w prawie kanonicznym i cywilnym, jak np. wymóg zachowania formy pisemnej, występują również elementy charakterystyczne tylko dla jednego porządku prawnego. Wydaje się, że ustawodawca w KPK/83 reguluje te kwestie bardziej precyzyjnie i szczegółowo, ułatwiając przy tym mocodawcy sporządzenie ważnego pełnomocnictwa, bez konieczności odwołania się do organów państwowych, jednocześnie dopuszczając cywilną formę pełnomocnictwa jako równoważną w prawie kanonicznym.

3.3. Cechy i obowiązki pełnomocnika

Z analizy kan. 1105 KPK/83 nie wynika, że pełnomocnikiem do wyrażenia woli zawarcia małżeństwa w zastępstwie nupturienta-mocodawcy może być ktokolwiek. Chodzi o intencje ustawodawcy kościelnego, aby ułatwić stronie nieobecnej znalezienie takiej osoby. W prawie kanonicznym zadania pełnomocnika może wypełniać każdy, kto cieszy się wystarczającym rozeznaniem oceniającym, pozwalającym reprezentować zlecniodawcę. Wymogiem koniecznym, stawianym pełnomocnikowi jest jego fizyczna obecność w miejscu i czasie składania przysięgi małżeńskiej. Kanoniści wyprowadzają z powyższych ustaleń wnioski, że pełnomocnikiem może zostać: osoba bez względu na płeć; katolik lub niekatolik; spokrewniony z mocodawcą lub obcy; wyznaczony osobiście przez mocodawcę; posiadający odpowiednio sporządzone upoważnienie [Viladrich 2002, 459-60].

Logiczne i bardziej pożądane wydaje się rozwiązanie, że pełnomocnik i zlecniodawca powinni być tej samej płci, choć nie jest to wymóg, ani do ważności, ani do godziwości zawarcia związku małżeńskiego. Należy również zauważyć, że nie przewiduje się dla pełnomocnika możliwości delegacji swojego zlecenia, również za wiedzą i zgodą zlecającego.

Prawo dotyczące rodziny i małżeństwa stanowi pewną formę *lex specialis* w dziedzinie prawa cywilnego, dlatego i samo pełnomocnictwo do czynności związanych z małżeństwem musi być precyzyjnie określone. Relacja mocodawca-pełnomocnik zaistniała między stronami przez sporządzenie ważnego pełnomocnictwa, znana jest także w kanonistyce. Szczególnego znaczenia nabiera ona jednak przy wyrażeniu zgody małżeńskiej. Choć porządki prawne w podobny sposób traktują strony stosunku pełnomocnictwa, to każdy z nich posiada elementy właściwe tylko sobie. Wydaje się, że bardziej przychylnie do kwestii pełnomocnictwa podchodzi prawo kano-

niczne, choćby ze względu na łatwiejszą dostępność świadka kwalifikowanego, którym może być proboszcz miejsca lub inny kapłan delegowany.

4. MOŻLIWOŚĆ ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA PRZEZ PEŁNOMOCNIKA WEDŁUG KODEKSU KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

Podczas prac komisji kodyfikacyjnej, na określenie wielości i różnorodności Kościołów tradycji wschodniej zaczęto stosować termin „Kościoły *sui iuris*”, który znalazł się w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich¹⁷. Specyfiką tego Kodeksu jest duże poszanowanie prawa partykularnego poszczególnych Kościołów *sui iuris*, stąd też zawiera liczne odesłania do przepisów prawa partykularnego [Hołubowicz 2013, 143]. Zgodnie z kan. 837: „§ 1. Do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa konieczne jest, aby strony były obecne równocześnie i wyraziły wzajemnie zgodę małżeńską. § 2. Małżeństwo przez pełnomocnika nie może być ważne zawarte, chyba że prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* inaczej postanawia, w takim przypadku należy przewidzieć warunki, pod którymi takie małżeństwo może być zawarte”. Kan. 837 § 1 KKKW jest bardziej związłym odpowiednikiem kan. 1104 KPK/83, umieszczonym jednak przez ustawodawcę w części dotyczącej zgody małżeńskiej. Ustawodawca zamieścił w kan. 837 KKKW dyspozycje łacińskich kan. 1104 i 1105, w części dotyczącej formy zawarcia małżeństwa. Tę zmianę należy potraktować jako krok we właściwym kierunku [Góralski 2007, 63].

W jurysprudencji Kościołów *sui iuris* na Wschodzie forma kanoniczna małżeństwa składa się z czterech elementów: osobistego wyrażenia zgody; aktywnej obecności kompetentnego szafarza; obecności dwóch świadków; obrzędu świętego (*ritus sacer*), polegającego na udzieleniu przez kapłana błogosławieństwa nowożeńcom.

Pod koniec IV w. wytworzył się określony ryt liturgiczny, sprawowany w czasie zawierania małżeństwa, na który składały się określone modlitwy i hymny. Od tego czasu istotnym elementem formy kanonicznej zawarcia małżeństwa stał się *ritus sacer* – błogosławieństwo małżonków udzielane

¹⁷ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045-363; tekst polski w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tł. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002 [dalej cyt.: KKKW].

przez kapłana lub biskupa [Prader 2003, 218-20]. Począwszy od VIII w. obrzęd ten stał się elementem wymaganym do ważności zawieranego małżeństwa.

Ustawodawca uregulował kwestię zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika w kan. 837 § 2 KKKW. Nie można ważnie zawrzeć takiego małżeństwa, chyba że prawo partykularne Kościoła *sui iuris* taką możliwość bierze pod uwagę. W takim przypadku obowiązują również warunki, pod którymi można zawrzeć małżeństwo w tej formie. Ustawodawca stanowi więc odwołanie do prawa partykularnego w tej kwestii. Ponadto, przywołanie w kanonie warunków, które przepisuje w takim przypadku to prawo, oznacza, że ważność umowy małżeńskiej zależy jedynie od spełnienia tych warunków, które prawo partykularne przewiduje do ważności [Góralski 1992, 29]. To właśnie *ritus sacer* spowodował wymóg jednoczesnej, osobistej i fizycznej obecności nupturientów w miejscu celebracji i otrzymania przez nich uroczystego błogosławieństwa. Nie da się bowiem pogodzić tych sytuacji. Dlatego taki sposób zawarcia małżeństwa został uznany za niemożliwy [Hołubowicz 2013, 130]. W obowiązującym Kodeksie jednak widzimy pewne złagodzenie tej zasady w stosunku do wcześniejszego ustawodawstwa. Ustawodawca w kan. 837 § 2 dopuszcza zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika w sytuacji, w której prawo partykularne jakiegoś Kościoła *sui iuris* daje taką możliwość. Prawo partykularne powinno więc przewidzieć, w jakich sytuacjach dopuszcza się zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika, kto jest kompetentny, aby wydać licencję na jego zawarcie w takiej formie, jakie warunki powinien spełnić pełnomocnik, jak ma odbyć się późniejszy obrzęd pobłogosławienia małżonków oraz inne kwestie dotyczące ważności i godziwości tak zawieranego małżeństwa [Hołubowicz 2013, 144].

Ustawodawca wschodni kładzie większy nacisk na stronę teologiczną związaną z zawieraniem małżeństwa, stąd fizyczna obecność obojga nupturientów ma tak doniosłe znaczenie. *Consens*, który jest przyczyną sprawczą małżeństwa, według KPK/83 powinien zostać potwierdzony w uroczystym *ritus sacer*. Nie oznacza to jednak, że zawarcie małżeństwa *per procuratorem* w Kościołach wschodnich jest zupełnie niemożliwe. Prawo orientalne przewiduje taką możliwość jedynie po spełnieniu wymogów stawianych takiemu małżeństwu w poszczególnych Kościołach *sui iuris*. Wydaje się, że mimo ich mnogości, istnieje potrzeba przeanalizowania ustawodawstwa partykularnego tych wspólnot, nie tylko pod kątem praw-

nym, ale także liturgicznym, scharakteryzowanej formy zawarcia małżeństwa.

ZAKOŃCZENIE

Analiza możliwości zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika prowadzi do następujących wniosków:

1. Podwaliny instytucji *matrimonium per procura* znajdują się już w prawie rzymskim, choć trudno jeszcze wtedy mówić o ukształtowanym pojęciu pełnomocnika. Do zawarcia małżeństwa konieczne było tzw. pełnomocnictwo szczególne, a sam pełnomocnik był jedynie „przedłużeniem ręki” swojego pana, a nie tym, który może działać w jego imieniu.

2. Ustawodawca w KPK/17 stanowił, że pełnomocnictwo musiało mieć charakter specjalny, z określeniem, kto i kogo upoważnia do wyrażenia zgody małżeńskiej, wobec ściśle wskazanej osoby obecnego nupturienta (kan. 1089). W zależności od okoliczności – potwierdzone przez dwóch lub trzech świadków. Pełnomocnictwo wygasało na skutek śmierci zlecniodawcy lub pełnomocnika, przez dokonanie zlecenia lub po upływie czasu.

3. W polskim prawie cywilnym kwestią tą zainteresowano się dopiero po II wojnie światowej. Szczegółowe wskazania na ten temat znajdują się w znowelizowanej na mocy postanowień Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, ustawie kodeks rodzinny i opiekuńczy. Zawarciemu małżeństwa w takiej formie muszą towarzyszyć szczególne okoliczności, a pełnomocnictwo powinno być na piśmie, w formie urzędowo potwierdzonej.

4. Ustawodawca w KPK/83 sytuuje warunki do ważnego zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika w kan. 1105 i są one zasadniczo zbieżne z KPK/17. Oprócz wymogów co do pełnomocnictwa, zlecniodawcy i pełnomocnika, ustawodawca nakłada jeszcze na proboszcza lub innego kapłana asystującego przy zawarciu takiego małżeństwa, zgodnie z kan. 1071, obowiązek uzyskania zgody ordynariusza miejsca.

5. Pewien niedosyt pozostawia niedostateczne zajęcie się tą formą wyrażenia zgody małżeńskiej w KKKW. Dopuszcza ono bowiem autonomię poszczególnych wspólnot *sui iuris* w tej dziedzinie, choć ogólna zasada zawarta w kan. 837, również zdaje się przewidywać taką ewentualność. Szczegóły należy doprecyzować w prawie poszczególnych Kościołów *sui iuris*.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (18.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045-363; tekst polski w: Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II, tł. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Dekret z dnia 25 września 1945 r. Prawo małżeńskie, Dz.U. z 1945 r., Nr 48, poz. 270.
- Konferencja Episkopatu Polski, Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego (22.10.1998). <http://www.archpoznan.pl/pdf/synod/t207.pdf> [dostęp: 11.01.2017].
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.
- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz. U. z 2016 r., poz. 1796 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2017 r., poz. 459.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2017 r., poz. 682.
- Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz. U. z 2016 r., poz. 2064.

Literatura

- Bączkowicz, Franciszek, Józef Baron, i Władysław Stawinoga. 1958. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 3. Opole: Wydawnictwo Diecezjalne Św. Krzyża.
- Biskupski, Stefan. 1956. *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego*. Cz. 2. Warszawa: Wydawnictwo PAX.
- Chajda, Michał. 2011. „Zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika.” W *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*, red. Anna Tunia, 77-83. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Dobrzański, Bronisław. 1972. „Przegląd Orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów wojewódzkich z zakresu kodeksu rodzinnego i postępowania w sprawach rodzinnych.” *Nowe Prawo* 4:605-28.
- Góralski, Wojciech. 1992. *Prawo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich (według Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich)*. Lublin: „Norbertinum”.

- Góralski, Wojciech. 2006. *Kościelne prawo małżeńskie*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Góralski, Wojciech. 2007. *Studia nad małżeństwem i rodziną*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Hołubowicz, Rafał. 2013. „Kanoniczna forma zawarcia małżeństwa w świetle Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.” *Ius Matrimoniale* 18 (24): 123-50.
- Ignatowicz, Jerzy, i Mirosław Nazar. 2006. *Prawo rodzinne*. Warszawa: LexisNexis.
- Krukowski, Józef, red. 2007. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. V: *Księga VII. Procesy*. Poznań: Pallottinum.
- Kuryłowicz, Marek, i Adam Wiliński. 1999. *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Litewski, Wiesław. 2003. *Rzymskie prawo prywatne*. Warszawa: LexisNexis.
- Lityński, Adam. 2005. *Historia Prawa Polski Ludowej*. Warszawa: LexisNexis.
- Padacz, Władysław. 1950. *Zawarcie małżeństwa między nieobecnymi w rozwoju prawnohistorycznym*. Warszawa: Wydawnictwo SS. Loretanek-Benedyktynek.
- Pawluk, Tadeusz. 1985. *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 3, *Prawo małżeńskie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Paździor, Stanisław. 2010. „Zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika w prawie kanonicznym i w prawie polskim.” W *Ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. Józef Wroceński, i Helena Pietrzak, 411-22. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Piasecki, Kazimierz. 2011a. *Prawo małżeńskie*. Warszawa: LexisNexis.
- Piasecki, Kazimierz, red. 2011b. *Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy. Komentarz*. Warszawa: LexisNexis.
- Prader, Joseph. 2003. *Il matrimonio in Oriente e in Occidente*. Rzym: Edizioni Orientalia Christiana.
- Viladrich, Pedro Juan. 2002. *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Viladrich, Pedro Juan. 2011. „Zgoda małżeńska.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 813-33. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Walaszek, Bronisław. 1967. „Instytucja zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika w polskim prawie cywilnym oraz w polskim prawie prywatnym międzynarodowym i procesowym.” W *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, 384-95. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- „Zdolność do czynności prawnych.” http://www.maszprawo.mikolowski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=108&Itemid=135 [dostęp: 11.01.2017].

**Pełnomocnictwo do zawarcia małżeństwa
w prawie kanonicznym i w polskim prawie cywilnym**

S t r e s z c z e n i e

Możliwość zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika jest instytucją sięgającą prawa rzymskiego, kanonizowaną na gruncie prawa kościelnego. Jako pierwszy o takiej możliwości w prawie kanonicznym wspominał Gracjan. Szczegółowo tę kwestię uregulował dopiero KPK/17 w kan. 1089-1091. Ustawodawca w KPK/83 w kan. 1105 potwierdza wcześniejsze regulacje. Określa zadania pełnomocnika i mocodawcy oraz cechy pełnomocnictwa, które jest wyjątkową formą zawarcia małżeństwa. Taką samą możliwość daje polskie prawo cywilne, stawiając jednak pełnomocnictwu nieco inne wymagania. KKKW pozostawia tę kwestię do rozstrzygnięcia poszczególnym Kościołom *sui iuris*.

Słowa kluczowe: małżeństwo; pełnomocnik; pełnomocnictwo; prawo kanoniczne; prawo cywilne

The Mandate to Contract Marriage in Canon and Polish Civil Law

S u m m a r y

Contracting marriage through the proxy is an institution dating back to the Roman law and canonized under Church law. Gratian was the first to mention about it, but the matter was not regulated in detail before the 1917 Code of Canon Law in can. 1089-1091. The 1983 Code of Canon Law, in can. 1105 confirms the previous regulations, specifies the duties of proxy and the one mandating and also requirements of the mandate. Both Codes still treat it as an extraordinary form of contracting the marriage. The same possibility is offered by Polish civil law, however with different requirements for the mandate. The Code of Canons of the Eastern Churches leaves the question to be resolved by particular *sui iuris* Churches.

Key words: marriage; proxy; mandate; canon law; civil law

Information about Author: REV. SŁAWOMIR SZUSTAK, J.C.L. – Ph.D. student, Department of the Matrimonial Family Canon Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Wierzbicka 1, 26-600 Radom, Poland; e-mail: szus@interia.pl